Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Jättefräken – en skånsk CR-art

Kjell-Arne Olsson & Charlotte Wigermo

Figur 1. Jättefräken på den klassiska lokalen strax söder om Bäckviken på Ven. Foto: Åke Svensson.

Jättefräken *Equisetum telmateia* blev upptäckt som en ny svensk art i backafallen på Ven så sent som i slutet av 1800-talet. Idag är den känd från tre lokaler, alla i denna del av landskapet. I Danmark är jättefräken relativt vanlig, liksom över stora delar av södra och mellersta Europa. Den saknas i övriga nordiska länder.

Jättefräken är den största av våra fräkenväxter och genom sin storlek och benvita stänglar går den knappast att förväxla med några av våra andra fräkenarter. Det danska namnet Elfenbens-Padderok är kanske ett bättre namn på jättefräken med tanke på att det i Mellan- och Sydamerika finns en fräkenart, *Equisetum myriochaetum*, som lär kunna bli uppemot 10 meter hög.

De skånska förekomsterna utgörs troligen av vegetativt spridda kloner då sporspridda plantor aldrig konstaterats hos oss.

De skånska lokalerna för jättefräken

Bäckviken. I backafallen strax söder om Bäckviken på Ven upptäcktes jättefräken 1899. Här växer den i en brant, lerig, översilad slänt som numera är betad av får. Åtminstone tidigare har lokalen varit hotad av igenväxning av främst armeniskt björnbär *Rubus armeniacus*. År 2025 räknades drygt 1 000 skott på lokalen som ingår i Backafallens naturreservat som avsattes 1990.

Åladarna / Örenäs. Jättefräken upptäcktes vid Ålabodarna 1926. Detta bestånd förde med tiden en tynande tillvaro och tycks ha försvunnit i mitten av 1990-talet. År 1973 hade en ny förekomst noterats strax SO om Örenäs slott, drygt 500 meter SO om den ursprungliga lokalen. Här växer jättefräken i ett fuktigt, snårigt och brant lövskogsbryn. År 2025 fanns 150 sänglar på denna lokal. Denna förekomst har säkert sitt ursprung i de inplanteringsförsök som utfördes i området av Föreningen Landskronatraktens Natur.

Grå läge. I naturreservatet mellan Domsten och Viken norr om Helsingborg blev jättefräken upptäckt så sent som 1993. Här växer den främst i kanten av små sandryggar invid bäckflöden på strandheden.

Karta. De skånska förekomsterna för jättefräken.

Även denna lokal hotas av igenväxning. [*Säbyholm*. På blomsterängen vid Säbyholm planterade några hängivna landskronabotanister in en mängd sällsynta växter för drygt 50 år sedan, så även jättefräken.]

Vid Bäckviken och Grå läge växer jättefräken i naturreservat. Trots röjningar och infört bete vid Bäckviken, hotas våra tre lokaler av igenväxning av björnbärsarter *Rubus* spp., vresros *Rosa rugosa* etc. Därför är det viktigt att årliga röjningar på lokalerna görs.

De två förekomsterna av jättefräken vid Örenäs och Grå läge är sentida och man kan misstänka att arten etablerats på dessa platser med benägen bistånd av entusiastiska naturvårdare; välmenade tilltag som blivit allt vanligare under senare decennier. Dock har jättefräken sedan gammalt hemortsrätt i vårt land. T. ex. visar subfossila fynd från Göteborgs skärgård att den växte i fuktiga bokskogar redan under tidig bronsålder.

Litteratur

Kraft, J. 1996. *Floran i Landskrona kommn*. Lunds Botaniska Förening.

SLU Artdatabanken 2025. Artfakta: Jättefräken (Equisetum telmateia).

SLU Artdatabanken 2024. Artportalen.

Jättefräken, *Equisetum telmateia*

Beskrivning. Jättefräken är som namnet antyder den största av våra fräkenarter. Liksom åkerfräken (*E. arvense*) har jättefräken sporangiesamlingen på gulvita vårskott som saknar klorofyll. De fertila skotten är grova, upp till knappt tre decimeter långa, sporangiesamlingen kan bli mer än fem centimeter lång. De vegetativa skotten kan bli upp till en och en halv meter höga och är benvita till blekgröna med talrika sträva grenar som sitter i täta kransar, den centrala håligheten är nästan hälften så bred som stjälken. Bladslidorna är gröna och har ett tjugotal svartaktiga bladtänder.

Genom sin storlek är jättefräken inte möjlig att förväxla med någon annan art i släktet fräken (*Equisetum*).

Utbredning. Jättefräken är sällsynt och finns i vårt land endast på ett par platser i västra Skåne. Den växer vid bäckar och i fuktiga sluttningar på kalkrik mark. **Första fynduppgift** är från ön Ven i Skåne, där den påträffades av Gunnar Andersson den 20 september 1899 (Nordstedt 1920).

Etymologi. Artnamnet telmateia kommer av grekiskans **telmatos** (kärr) och betyder ”växer blött”, vilket syftar på växtplatsen.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A. L., 2007. *Den virtuella floran*.

Figur 2. Jättefräken vid Bäckviken på Ven. Foto: Åke Svensson.